

şeyhinin barutu kalmayıp yere doğru düşerken de ellerindeki kartal kanatlarını açıp Sinan Paşa Köşkü önünde denize inmıştır. Oradan da yüzerek padişahın huzuruna gelmiş ve, "Padişahım, İsa nebi sana selâm etti" diyerek şaka yapmıştır. Sultan Murad Hasan Çelebi'ye 1 kесе akçe vermiş, ayrıca onu 70 akçe yevmiye ile sipahi yazdırmıştır. Yine Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre daha sonra Kırım'a Selâmet Giray Han'ın yanına giden Lâgarî orada vefat etmiştir.

"Yâr-ı gâr-ı sâdikımız" demesinden Evliya Çelebi'nin yakın dostlarından olduğu anlaşılan Hasan Çelebi'nin barutun itme gücüne dayalı, tepki prensibiyle çalışan iptidai bir füze ile havaya yükselerek ya-vaşça denize inme hadisesinin, Evliya Çelebi'nin anlattıklarına dayanılarak yapılan hesaplamalar neticesinde mümkün olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu hesaplamalara göre Lâgarî'nin bu iptidai roketle 250 m. kadar havaya yükselmiş olabileceği, "Deniz yüzünü aydınlattı" şeklindeki ifadeden burada iken ateşlediği öteki fişeklerle muhtemelen yönünü değiştirdiği, iki elinde tuttuğu kartal kanadı şeklinde tasvir edilen şeyin bir nevi paraşüt vazifesi gördüğü ve bu sayede ya-vaşça denize indiği anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 670-671; Yavuz Kansu v.dğr., *Havacılık Tarihinde Türkler*, Ankara 1971, s. 40; Uluçay, *Padişahların Kanunları*, s. 54-55.

MUSTAFA KAÇAR

HASAN DİHLEVÎ

(حسن دهلوی)

Emîr Necmüddin Hasen b. Alâ es-Sicîzî
(ö. 737/1337 [?])

Hindistanlı mutasavvıf,
şair ve menâkıbnâme müellifi.

651'de (1253) Bedâûn'da doğdu. Bazı kaynaklarda lakabı Celâleddin, babasının adı Alâeddin, nisbesi de Sencerî şeklinde kaydedilmiştir. Sencerî nisbesi, onun Sencer b. Melikşah veya Sencer b. Müeyyed b. Ay-aba gibi Türk hükümdarları soyundan geldiği ihtimalini akla getirirse de kendisi bir gazelinde peygamber soyundan olduğunu ifade etmektedir. Sicîzî nisbesinden, ailesinin İran'ın Sistan (Sicistan) bölgesinden geldiği anlaşılmaktadır. Tezkirelerin çoğu onun Delhi'de doğduğunu kaydederse de kendisi Bedâûn'da dünyaya geldiğini söyler. Hasan Dihlevî, muhte-

melen çocukluğunda ailesiyle birlikte Delhi'ye yerleştiği için Dihlevî nisbesini almıştır. Gençliğinde fırıncılık yaptığı, hatta Nizâmeddin Evliyâ ile tanışmasının bu fırıncı dükkânında gerçekleştiği rivayet edilir. Moğol istilâsı sırasında Kuzey Hindistan'a sığınan âlim ve sanatkârların yaşattığı İran kültürünün hâkim olduğu bir bölgede yetişti. Bu dönemin ünlü şairlerinden Emîr Hüsrev-i Dihlevî ile tanıştı. Onunla birlikte Delhi sultanlarından Gıyâseddin Balaban'ın sarayına girdi ve Balaban'ın oğlu Muhammed Kaan'ın hizmetinde bulundu. Moğollar'ın Hindistan'ı işgali sırasında (684/1285) Şehzade Muhammed öldürüldü, Hasan da Emîr Hüsrev ile birlikte Moğollar'a esir düştü. İki yıl esir kaldıktan sonra Delhi'ye dönerek Balaban'ın ölümüne kadar (686/1287) ona hizmet etmeye devam etti. Hasan Dihlevî'nin bundan sonra yaklaşık on iki yıl ne ile meşgul olduğu bilinmemektedir. Daha sonra Alâeddin Muhammed Şah Halaçî'nin (1296-1316) hizmetine girdi. Çok geçmeden başşehirini Delhi'den Devletâbâd'a (Devagiri) nakleden I. Gıyâseddin Tuğluk (1320-1325) ile birlikte oraya gitti. Gıyâseddin'in oğlu ve halefi Gıyâseddin Muhammed Şah döneminde (1325-1351) görevini sürdürdü. Elli yaşlarında iken Çiştî velilerinden Nizâmeddin Evliyâ'ya intisap etti. Devletâbâd'da vefat etti ve oraya defnedildi. Ölüm tarihi olarak kaynaklarda 727 (1327), 729 (1329), 737 (1337), 738 ve 739 yılları kaydedilmektedir.

Hasan Dihlevî gazellerinde sade bir dil kullanmıştır. Saray şairi olarak kaside alanında çok şiiri bulunması gerekirken gazellerinin daha fazla oluşu methiyeciliği kötüleyen şeyhi Nizâmeddin Evliyâ'nın etkisiyle açıklanabilir. Nitekim az sayıda olan kasideleri yanında 800 civarında gazeli bulunmaktadır. Gazellerinde daha çok Sa'dî-i Şîrâzî'nin etkisi görüldüğü için çağdaşları ona Sa'dî-i Hind unvanı vermiştir. Kendisi de Kemâl-i Hucendî ve Demîrî-i İsfahânî'yi etkilemiştir.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Kaside, gazel, tercîât (terciibend) ve terkîbât (terkibibend), rubâiyyât ve kısa mesnevilerden oluşan yaklaşık 9000 beyit hacmindeki divanı *Küllîyyât* adıyla Mes'ûd Ali Mahvî tarafından neşredilmiştir (Haydarâbâd 1352). 2. *İşkânâme (Hikâyet-i 'Âşık-ı Nigôrî)*. Müellif, konusunu bir Hint halk hikâyesinden aldığı bu 606 beyitlik mesnevîde Leylâ ve Mecnûn kıssasından esinlenerek iki gencin aşk hikâyesini anlatmıştır (Rypka, s. 718). 3. *Mersîye*. Moğol istilâ-

sı esnasında öldürülen Şehzade Muhammed Kaan için yazılmış mensur bir eserdir (a.g.e., s. 718). 4. *Fevâ'idü'l-fu'âd* (Delhi 1865; Leknev 1885, 1908; Lahor 1966). Hasan Dihlevî'nin aynı zamanda menâkıbnâme müellifi olarak tanınmasını sağlayan bu eser, şeyhi Nizâmeddin Evliyâ'nın sözlerinin (melfûzât) derlenmesinden meydana gelmiştir. 5. *Muḥḥu'l-me'ânî*. Tasavvufa dair küçük bir risâle olup tek nüshası, Aligarh Âzâd Kütüphanesi Sir Şah Süleyman koleksiyonunda bulunmaktadır (Motasim A. Azad, XLIV/4, s. 233-243).

BİBLİYOGRAFYA :

Devletşah, *Tezkire*, s. 247-249; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 677-678; Mirhord, *Siyerü'l-evliyâ* (trc. İcâzülhak Kuddûsî), Lahor 1992, s. 482-483; Abdülkâdir el-Bedâûnî, *Muntakhabu-t-Tawârikh* (trc. G. S. A. Ranking v.dğr.), Delhi 1986, I, 187, 188, 269; Abdülhak ed-Dihlevî, *Aḥbârü'l-aḥyâr* (trc. Sübhân Mahmûd - Muhammed Fâzıl), Delhi 1994, s. 218-221; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 618; Browne, *LHP*, III, 106, 108; Hidâyet, *Riyâzû'l-'ârifîn*, Tahran 1305 hş., s. 188; Safâ, *Edebiyyât*, V, 817-831; K. A. Nizâmî, *Târîh-i Meşâyiḥ-i Çişt*, Delhi 1953, s. 181; a.m.f., *Some Aspects of Religion and Politics in During the 13th Century*, Aligarh 1961, s. 270; Rahman Ali, *Tezkire-i 'Ulemâey Hind* (trc. M. Eyyûb Kâdirî), Karaçi 1961, s. 163-164; Neffîsî, *Târîh-i Naẓm u Neḡr*, I, 171-172; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâḥîk*, II, 64-65; Rypka, *HIL*, s. 717-719; *FME*, s. 251-252; Münzevî, *Fihrist*, III, 2295-2297; Zehrâ-yi Hânlerî [Kiyâ], *Ferheng-i Edebiyyât-i Fârsî-yi Derî*, Tahran 1348 hş., s. 182-183; Şiblî Nu'mânî, *Şî'rû'l-'Acem* (nşr. M. Taki-yi Fahr-i Dâî-yi Gilânî), Tahran 1348 hş., s. 81, 94-95; A. Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*, Leiden 1980, s. 16-18, 29; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşâniḥi's-Şî'ra*, Beyrut 1403/1983, IX, 242; İkbâl Selâhaddin, *Ḥazret-i Nizâmeddin Evliyâ*, Lahor 1988, s. 75; Motasim A. Azad, "Mukh-ul-ma'ani of Hasan-i Sijzi Dehlevi", *IC*, XLIV/4 (1970), s. 233-243; Aziz Ahmed, "Ḥasan Dihlavi", *EP*² (İng.), III, 249; "Ḥasan Dihlevî", *UDM*, VIII, 228-229.

RIZA KURTULUŞ

HASAN EFENDİ, Gevrekzâde

(ö. 1216/1801)

Geleneksel Osmanlı Hekimliğinin
son temsilcisi.

Eserlerinin bazı nüshalarında babasının adı Abdullah şeklinde veriliyorsa da (meselâ bk. *Gâyetü'l-münḥehâ*, vr. 1^a) bu durum Hasan b. Abdullah adlı başka bir tabiple karıştırılmasının sonucudur; aldığı bir icazetnâmeden baba adının Ahmed olduğu öğrenilmektedir (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 434, vr. 102^b). Kaynaklarda doğum tarihi verilmeyen Hasan Efendi *Dür-*